

कटहरिया नगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

कटहरिया नगरपालिकाद्वारा प्रकाशित

खण्ड: २, संख्या : ३, मिति : २०७६/१/२८

भाग-१

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (१) बमोजिम कटहरिया नगरपालिकाको नगरसभाले जारी गरेको ऐन सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

२०७६ सालको ऐन नं.३

कटहरिया नगरपालिका कृषि ऐन, २०७६

नगर सभाबाट स्वीकृत मिति : २०७६।०१।२७

प्रमाणिकरण मिति : २०७६।०१।२८

प्रस्तावना: कटहरिया नगरपालिकाको क्षेत्र भित्रको किसानहरुको खाद्य सम्पन्नताको अधिकारको सम्मान, संरक्षण एवं परिपूर्ति गर्न, कृषि तथा पशुपालन, कृषिजन्य तथा पशुजन्य उत्पादनको गुणस्तर कायम गर्न, कृषि वस्तु तथा पशुजन्य पदार्थको व्यवसायीकरण, व्यवसायको प्रवर्द्धन एवं व्यवस्थापन गर्न, कृषक एवम् कृषि व्यवसायीबीच आपसी सम्बन्ध सुदृढ गर्न तथा कृषि करारको माध्यमबाट उत्पादन बढाउन, उत्पादित वस्तुको बजार निश्चत गर्न र बजारीकरणद्वारा व्यवसायिक रुपमा समग्र कृषि विकासका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

नेपालको संविधानको धारा २२६, अनुसूचि ८, सूचि १५, स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ११(२) को खण्ड (ण) र (द) बमोजिम दफा १०२ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी कटहरिया नगरपालिकाको नगर सभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस ऐनको नाम “कटहरिया नगरपालिका कृषि ऐन, २०७६” रहेकोछ ।
(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।
२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-
  - (क) “ऐन” भन्नाले कटहरिया नगरपालिका कृषि ऐनलाई सम्झनु पर्छ ।
  - (ख) “नगरपालिका” भन्नाले कटहरिया नगरपालिका सम्झनु पर्छ ।
  - (ग) “कार्यपालिका” भन्नाले कटहरिया नगर कार्यपालिका सम्झनुपर्छ ।
  - (घ) “सभा” भन्नाले कटहरिया नगर सभालाई सम्झनुपर्छ ।
  - (ङ) “प्रमुख” भन्नाले नगरपालिकाको प्रमुख सम्झनुपर्छ ।
  - (च) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले कटहरिया नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्झनुपर्छ ।
  - (छ) “कृषि शाखा” भन्नाले नगरपालिकामा रहेको कृषि तथा पशु सेवा एवं कृषि प्रसार सम्बन्धी कार्य सम्पादन गर्ने शाखा वा उपशाखा वा ईकाईलाई सम्झनु पर्छ ।
  - (ज) “समिति” भन्नाले यस ऐनको दफा २० बमोजिम गठन भएको नगर कृषि व्यवसाय नियमन तथा प्रवर्धन समिति सम्झनु पर्छ र सो शब्दले कृषि बजार संचालन एवं व्यवस्थापन समितिलाई समेत जनाउनेछ ।
  - (झ) “नगर कृषि अधिकृत” भन्नाले कटहरिया नगरपालिकाको कृषि शाखा प्रमुखलाई सम्झनुपर्छ ।
  - (ञ) “मन्त्रालय” भन्नाले संघ तथा प्रदेशको कृषि क्षेत्र हेर्ने मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्दछ ।
  - (ट) “तोकिएको वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन बमोजिम बनेको नियमावलीमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।
  - (ठ) “पशु” भन्नाले जुनसुकै प्रकारका पाल्तु वा जंगली जनावर सम्झनु पर्छ र सो शब्दले पंक्षी र माछालाई समेत जनाउँछ ।

- (ड) “पशुजन्य पदार्थ” भन्नाले पशुको मासु, रगत, बोसो, पित्त, दूध, फुल, हाड, छाला, सिङ्ग, खुर, प्वाँख, ऊन, भुत्ला, रौं, भ्रूण, वीर्य, ग्रन्थी, मल, मुत्र वा सोबाट बनाइएको अप्रशोधित वस्तु सम्झनु पर्छ ।
- (ढ) “पशु उत्पादन सामग्री” भन्नाले पशु स्वास्थ्यमा, कृत्रिम गर्भाधानमा वा जैविक पदार्थ उत्पादनमा उपयोग हुने प्रशोधित वा अप्रशोधित सामग्री, फुल, चल्ला, भुरा, आहार, औषधी र अन्य उपयोगी सामग्री समेतलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ण) “कृषि सामग्री” भन्नाले मलखाद, बीउविजन, विरुवा, विषादी, कृषि यन्त्र, जैविक मल, प्राङ्गारिक मल र कृषि प्रयोजनका अन्य सामग्रीहरू समेतलाई सम्झनुपर्छ ।
- (त) “उत्पादक” भन्नाले कृषि वस्तु तथा पशुजन्य पदार्थ उत्पादन गर्ने कृषक वा कम्पनी वा कृषि फार्म वा सहकारी उत्पादक सम्झनु पर्छ ।
- (थ) “एजेन्ट” भन्नाले कृषि उद्यमी, व्यवसायी, कृषि बजार तथा पशु हाट बजार वा कृषिजन्य वस्तुहरू तथा पशुजन्य पदार्थको कारोबार गर्ने दर्तावाला व्यक्ति सम्झनु पर्छ र सो शब्दले संगठित संस्थाको प्रतिनिधिलाई समेत जनाउँछ ।
- (द) “कोष” भन्नाले यस ऐनको दफा २४ बमोजिम स्थापित कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ध) “कृषक” भन्नाले यस ऐनको प्रयोजनका लागि कसैको जग्गा करारमा लिई वा आफ्नै जग्गामा व्यावसायिक कृषि खेती गर्ने वा पशुपालन गर्ने कृषक वा किसान, कृषक समूह, कृषि व्यवसायी, कृषि फर्म र कृषि सहकारी समेतलाई सम्झनु पर्छ ।
- (न) “कृषि” भन्नाले खाद्यान्न बाली, वागवानी जन्यः फलफूल, तरकारी, मसलाबाली, पूष्प, च्याउ, मौरी, रेशम, नारिवल, सुपारी, घाँसेवाली, तेलहन, दलहन, कपास, जुट, उखु, कृषि पर्यटन, कृषिका सबै उपक्षेत्रसँग सम्बद्ध उत्पादन उद्योग एवं व्यवसायहरू समेत जनाउँछ ।
- (प) “कृषि फार्म” भन्नाले व्यवसायिक प्रयोजनको लागि खण्ड (न) बमोजिमका बाली जन्य उत्पादनका लागि उत्पादन सञ्चालन गरिएको कृषि फार्म सम्झनु पर्छ ।
- (फ) “पशुपालन फार्म” भन्नाले व्यवसायिक प्रयोजनको लागि खण्ड (ड) र (ढ) बमोजिमका उत्पादनका लागि उत्पादन सञ्चालन गरिएको पशुपालन फार्म सम्झनु पर्छ ।
- (ब) “कृषि बजार” भन्नाले कृषि उपजको ग्रेडिङ, प्याकेजिङ्ग, ढुवानी, भण्डारण, वितरण तथा कृषि उपजको बिक्री वितरण गर्ने कृषि बजार सम्झनु पर्छ ।
- (भ) “पशुजन्य पदार्थको बजार” भन्नाले पशुजन्य उत्पादनको प्याकेजिङ्ग, भण्डारण, संरक्षण, ढुवानी, बिक्रीवितरण गर्ने बजारलाई सम्झनुपर्छ ।
- (म) “पशु हाट बजार” भन्नाले पशु किन बेच गर्ने बजारलाई सम्झनुपर्छ ।

- (य) “कृषि वस्तु” भन्नाले कृषकले कुनै बोट विरुवाबाट उत्पादन गरेको उपभोग्य कृषि वस्तु सम्झनु पर्छ ।
- (र) “कृषि व्यवसाय” भन्नाले देहायको व्यवसाय सम्झनु पर्छ :-
- (१) व्यावसायिक उद्देश्यले गरिने अन्न बाली, दलहन बाली, तेलहन बाली, उखु बाली, पुष्प बाली, जुट बाली, तरकारी बाली उत्पादन, मह उत्पादन, रेशम उत्पादन, अन्य कृषि जन्य वस्तुको उत्पादन,
  - (२) उत्पादित कृषिजन्य वस्तुको भण्डारण एवं संरक्षण
  - (३) कृषिजन्य वस्तुको प्रशोधन,
  - (४) कृषि उपजको व्यापार,
  - (५) कृषि उत्पादनका लागि प्रयोग हुने रासायनिक वा प्राङ्गारिक मलको उत्पादन, भण्डारण तथा वितरण,
  - (६) कृषि उत्पादनको लागि प्रयोग हुने विउ र बेर्नाको उत्पादन, परामर्श सेवा, भण्डारण तथा वितरण,
  - (७) कृषिमा प्रयोग हुने विषादीको भण्डारण तथा बिक्री व्यवसाय ।
- (ल) “पशुपालन व्यवसाय” भन्नाले देहायको व्यवसाय सम्झनु पर्छ :-
- (१) पशुजन्य उत्पादन, माछा उत्पादन, अन्य पशुजन्य पदार्थको उत्पादन,
  - (२) उत्पादित पशुजन्य पदार्थको प्रसोधन, भण्डारण एवं संरक्षण
  - (३) पशुजन्य उत्पादनको लागि प्रयोग हुने घाँसको विउ र बेर्ना, नश्ल र भुराको उत्पादन, ह्याचरी, परामर्श सेवा, चिकित्सा सेवा, प्राविधिक सेवा
  - (४) पशुपालनमा प्रयोग हुने औषधि, सिमेन, दाना, आहार, पशु उत्पादन जन्य अन्य सामग्रीको उत्पादन, भण्डारण तथा बिक्री व्यवसाय ।
  - (५) पशु तथा पशुजन्य पदार्थको व्यापार
- (व) “खुद्रा बजार” भन्नाले कुनै विक्रेताले उपभोक्तालाई बिक्री गर्ने खुद्रा बजारलाई सम्झनु पर्छ ।
- (श) “थोक बजार” भन्नाले कुनै उत्पादक वा विक्रेताले अर्को विक्रेतालाई कृषि वस्तु बिक्री वितरण गर्ने थोक बजारलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ष) “विक्रेता” भन्नाले कृषि वस्तुहरू तथा पशुजन्य पदार्थ बिक्री गर्ने व्यापारी, कृषक, कृषक समूह, कृषि फार्म, सहकारी संस्था, नगरपालिका आफैले संचालन गरेको कृषि

भण्डारण तथा खरिद विक्री केन्द्र वा नगर कृषि संस्थान, कम्पनी वा एजेन्ट विक्रेता समेतलाई सम्झनु पर्छ ।

- (स) “व्यवसायिक कृषि करार” भन्नाले व्यवसायिक कृषि खेती वा कृषि फार्मको सञ्चालन, कृषि वस्तु तथा पशु वा पशुजन्य पदार्थको व्यावसायिक उत्पादन, खरिद, विक्री, सञ्चय र बजारीकरण गर्न वा कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय प्रबर्द्धन गर्न दुई वा सो भन्दा बढी पक्षहरु बीच भएको सम्झौता वा व्यवसायिक कृषि करारलाई सम्झनु पर्दछ । यस शब्दले व्यवसायिक कृषि प्रयोजनको लागि व्यक्तिगत वा संस्थागत रूपमा लिजमा लिन दिन वा कृषिजन्य उद्योगको लागि कृषि वस्तु वा वालीको उत्पादन वा आपूर्ति गर्न दुई वा दुईभन्दा बढी पक्षहरूबीच क्षेत्रफल, परिमाण, मूल्य र गुणस्तरको आधारमा भएको करारलाई समेत जनाउँछ ।
- (ह) “विशेष कृषि क्षेत्र” भन्नाले दफा ३९(२) को आधारमा तोकिएको कृषिको व्यवसायीकरणको लागि खास कृषि वा कृषि को उपशाखा अन्तर्गतको कृषिजन्य उत्पादन उत्पादनको लागि कार्यपालिकाले घोषणा गरेको कृषि क्षेत्र र यसले विशेष कृषि पकेट क्षेत्र समेतलाई जनाउँछ ।
- (क्ष) “विशेष पशुपालन क्षेत्र” भन्नाले दफा ४०(२) को आधारमा तोकिएको पशुपालनको व्यवसायीकरणको लागि खास पशुपालन वा पशुपालनको उपशाखा अन्तर्गतको पशुजन्य उत्पादनको लागि कार्यपालिकाले घोषणा गरेको पशुपालन क्षेत्र र यसले विशेष पशुजन्य उत्पादन पकेट क्षेत्र समेतलाई जनाउँछ ।
- (त्र) “संकलन केन्द्र” भन्नाले कृषकहरुले दोस्रो बजारमा विक्री गर्ने उद्देश्यले नगरपालिकाले संचालन गरेको वा तोकेको कृषि उपज तथा पशुजन्य पदार्थ संकलन केन्द्रलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ज्ञ) “हाट-बजार” भन्नाले कृषि उपज वा पशु वा पशुजन्य पदार्थ लगायत अन्य स्थानीय उत्पादन विक्री गर्ने उद्देश्यले नगरपालिका आफैले संचालन गरेको वा नगरपालिकाबाट स्वीकृत लिई संचालन भएको हाट बजारलाई सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद २

पशुपालन, पशु स्वास्थ्य र पशुजन्य उत्पादन सम्बन्धी व्यवस्था

३. **पशुपालन:** (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनैपनि व्यक्ति, समूह, कम्पनी, कृषि सहकारीले पशुपालन व्यवसाय गर्न सक्नेछ ।

स्पष्टिकरण: उपदफा (१) बमोजिमको पशुपालन भन्नाले गाई पालन, भैंसी पालन, बाखा पालन, भेडा पालन, बंगुर पालन, सुंगुर पालन, कुखुरा पालन, अन्य पंक्षी पालन, मत्स्य पालन र कानुन बमोजिम अनुमति लिएर जंगली जनावर वा पंक्षी पालनलाई समेत सम्झनु पर्दछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको व्यवसाय गर्न नगरपालिकामा देहायको संख्यामा पशुपालन गर्नेले पशुपालन फर्म अनिवार्य दर्ता गर्नु पर्नेछ ।

- (क) गाई वा भैसी ५ वाट वा सो भन्दा बढी
- (ख) भेडा वा बाख्रा ५० वटा वा सो भन्दा बढी
- (ग) बंगुर र सुंगुर २० वटा वा सो भन्दा बढी
- (ग) हाँस, कुखुरा ५०० वटा वा सो भन्दा बढी र अन्य पंक्षी पालन तोकिए बमोजिमको संख्या वा सो भन्दा बढी
- (घ) मत्स्य पालन ५ कट्टाको पोखरी वा सो भन्दा बढीको क्षेत्रफलमा
- (ङ) कानुन बमोजिम जंगली जनावर वा पंक्षी पालनको सम्बन्धमा अनुमति बमोजिमको संख्या

(३) फर्म दर्ता सम्बन्धी प्रक्रिया तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

(४) नगरपालिकाले व्यवसायीक पशुपालनको लागि आवश्यक मापदण्ड तथा निर्देशिका जारी गर्न सक्नेछ ।

(५) साना किसान तथा व्यवसायीक पशुपालन गर्ने कृषि व्यवसायीलाई नगरपालिकाले आवश्यक सुविधाको प्रबन्ध गर्न सक्नेछ ।

(६) नगरपालिकाले कुनै पशुपालन व्यवसायी वा सहकारी संस्था मार्फत गाई, भैसी, भेडा, बाख्रा, बंगुर, आदिको फरक फरक स्थानमा श्रोत केन्द्रको स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिमको पशु स्रोत केन्द्र व्यवस्थापन र संचालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(८) पशुपालकले आफ्नो पशुलाई सार्वजनिक स्थल, सरकारी स्थल, सडक, बाटोघाटोमा छाड्नु र बाँध्नु हुँदैन ।

(९) छाडा पशुहरुको नियन्त्रण सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४. **पशु आहारा र चरन:** (१) कुनैपनि व्यक्ति, समूह, कम्पनी वा सहकारीले पशुआहारको उत्पादन, विक्रीवितरण, निकासी पैठारी गर्न नगरपालिकामा फर्म दर्ताकोलागि तोकिएको विवरण सहित तोकिएको ढाँचामा निवेदन दिनुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्रक्रियागत रुपले ठीक भएमा नगरपालिकाको दर्ता गर्ने अधिकारीले दर्ता गरी प्रमाणपत्र दिनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको व्यक्ति वा समूह वा कम्पनी वा सहकारीले नगरपालिकाले सिफारिस गरेको गुणस्तरीय पशुआहार उत्पादन, विक्रीवितरण, निकासी र पैठारी गर्न सक्नेछ ।

(४) उत्पादित वा पैठारी गरेको पशुआहारा नगर कृषि शाखामा गुणस्तर परिक्षण गराएर मात्र विक्रीवितरण गर्नुपर्नेछ ।

(५) पशुआहाराको गुणस्तरको मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(६) पशु चरण क्षेत्र नगर कार्यपालिकाले तोकेबमोजिम हुनेछ ।

५. **पशु चिकित्सा सेवा, पशु रोग नियन्त्रण, प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारी रोगको नियन्त्रण:** (१) नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्मा नाम दर्ता भएको पशु चिकित्सक वा पशु अस्पताल तथा पशु

सेवा विज्ञ केन्द्र, नगर पशु सेवा शाखा वा उपशाखाका पशु चिकित्सक वा पशु स्वास्थ्य प्राविधिकले मात्र पशु चिकित्सा सेवा प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(२) पशु चिकित्सा व्यवसायीले नगरपालिका क्षेत्रभित्र व्यवसाय सञ्चालन गर्न नगरपालिकामा व्यवसाय दर्ता गर्नुपर्नेछ र वर्षेनी नविकरण गर्नुपर्नेछ ।

(३) रोग तथा चोटपटकको जोखिममा परेको पशुको उपचारका लागि नगर कार्यपालिकाले नगरपशु अस्पतालको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(४) दैनिक रूपमा नगरपालिका अन्तर्गतको पशु सेवा शाखा वा उपशाखाबाट पशु विकास तथा पशु स्वास्थ्य सेवा प्रदान हुनेछ ।

(५) नगरपालिकाले परजीवि र माहामारी रोग पशुहरूमा लाग्नबाट रोक्न समय समयमा औषधी र भ्याक्सिनेशनको व्यवस्था गर्नेछ ।

(६) पशुहरूमा माहामारी रोगको प्रकोप आएमा नगर पशु चिकित्सकको प्रतिवेदनको आधारमा नगर कृषि व्यवसाय नियमन तथा प्रवर्धन समितिको निर्णयबमोजिम नगर प्रमुखले माहामारी नियन्त्रणमा नआए सम्मको लागि संकटकालिन अवस्थाको घोषणा गर्न सक्नेछ ।

(७) संकटकालिन अवस्था सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(८) पशु तथा पशुजन्य पदार्थको स्वास्थ्य परिक्षण गर्न नगर कार्यपालिकाले एउटा पशु क्वारेन्टाइन चेकपोष्टको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(९) क्वारेन्टाइन चेकपोष्टबाट स्वास्थ्य परिक्षण भई क्वारेन्टाइन अधिकारीले अनुमति नदिए पशु तथा पशुजन्य पदार्थ नगर क्षेत्र भित्र पैठारी गर्न पाइनेछैन ।

(१०) क्वारेन्टाइन पोष्ट सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

६. **पशुनश्ल सुधार पद्धतिको विकास र व्यवस्थापन:** (१) किसानहरूले नगरपालिकाले सिफारिस गरेको जातको भाले पशुमात्र गर्भाधानको लागि पाल्न सक्नेछ । गर्भाधानकोलागि बाहेक अन्य भाले पशुलाई खसी पारेर पाल्नुपर्छ । तर परम्परागत साँस्कृतिक प्रयोजनको लागि खसी नपारीकन पालिने भाले पशु गर्भाधानकोलागि प्रयोग नहुने गरी पाल्न बाधा हुनेछैन ।

(२) नगरपालिकाले सिफारिस गरेको नश्लको मात्र कृत्रिम गर्भाधान गराउन सकिनेछ ।

७. **पशुपंक्षी सम्बन्धी तथ्याङ्कको व्यवस्थापन र सूचना प्रणाली**

(१) नगरपालिका अन्तर्गतका नगर पशु सेवा शाखा तथा नगर पशु सेवा उपशाखामा पशुपंक्षीको तथ्याङ्क संकलन गरिनेछ ।

(२) नगर पशु सेवा शाखा तथा नगर पशु सेवा उपशाखाले संकलन गरेको तथ्याङ्क नियमित रूपमा नगर कृषि शाखामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

८. **पशु बधशाला र शीत भण्डारण सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) पशु बधशाला र शीत भण्डारण संचालन गर्न कुनै पनि व्यक्ति, समुह, सहकारी वा कम्पनीले तोकिए बमोजिमको विवरण सहित तोकिएको ढाँचामा दर्ताकोलागि नगरपालिकामा निवेदन दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन संलग्न विवरण सही भएमा नगर पशु चिकित्सकको सिफारिसमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले दर्ता गरेर आवश्यक जाँचबुझ गरी व्यवसाय सञ्चालन हुने कुराको विश्वास लागेमा दर्ता प्रमाणपत्र दिनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको दर्ता प्रमाणपत्र पाएको पशु बधशाला वा शीत भण्डारण सञ्चालनकोलागि तोकिएको अधिकारीबाट इजाजतपत्र अनिवार्यरूपले लिनुपर्नेछ ।

(४) पशु बधशाला र शीत भण्डारण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(५) उपदफा (२) बमोजिमको पशु बधशाला वा शीत भण्डारण सञ्चालन गर्ने संस्था वा व्यक्तिले प्रत्येक वर्ष वार्षिक प्रतिवेदन बुझाई नविकरण गर्नुपर्नेछ ।

(६) तोकिएको मापदण्ड विपरित वा यस ऐन विपरित कार्य गरेमा वा पालना गर्नुपर्ने संघीय तथा प्रदेश कानून विपरित कार्य गरेमा सम्बन्धीत अधिकारीको प्रतिवेदनको आधारमा नगर कृषि व्यवसाय नियमन तथा प्रवर्द्धन समितिको निर्णय बमोजिम प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले पशु बधशाला वा शीतभण्डारणको इजाजत रद्द गर्ने वा उत्पादन स्थगन वा सञ्चालनमा रोक लगाउने आदेश दिन सक्नेछ ।

९. **अनुगमन, नीरिक्षण, परीक्षण सम्बन्धी व्यवस्था :** (१) यस परिच्छेद बमोजिम सञ्चालन हुने पशुपालन तथा पशु जन्य उत्पादन सम्बन्धी व्यवसायको नगर कृषि व्यवसाय नियमन तथा प्रवर्द्धन समितिले वा समितिले खटाएको अधिकारी वा समितिले नियुक्त गरेको विज्ञले अनुगमन, नीरिक्षण, परीक्षण गर्न गराउन सक्नेछ ।

(२) पशुपंक्षीमा प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारी रोग नियन्त्रण, खाद्य गुणस्तर नियन्त्रण, व्यवसायीक प्रवर्द्धनको विषयमा नगरपालिकाले पशु अस्पताल तथा पशु सेवा ज्ञान केन्द्र, प्रदेश, र संघीय सरकारको वा गैर सरकारी संघ संस्था तथा कुनै अनुसन्धान केन्द्र तथा सम्बन्धीत विश्वविद्यालयको सहयोग लिन सक्नेछ ।

परिच्छेद ३

कृषक, कृषिजन्य उत्पादन, साना सिंचाई, बाली संरक्षण , भण्डारण सम्बन्धी व्यवस्था

१०. **कृषकको खाद्य सम्प्रभुताको अधिकारको सम्मान र संरक्षण :** (१) कृषकहरुको ज्ञान, शिप र व्यवसायीक संस्कृतिको आधारमा नगरपालिकाले कृषि व्यवसाय गर्ने हकको सम्मान, संरक्षण र परिपूर्तिको यथोचित व्यवस्था गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) को कृषकको खाद्य सम्प्रभुताको अधिकारको सुनिश्चिताको लागि संघ, प्रदेशसँग समन्वय गरि नगरपालिकाले विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(३) नगरपालिकाले आफ्नो सिमा क्षेत्रभित्र कृषि व्यवसायलाई आधारभूत व्यवसायको रूपमा विकास गर्न आवश्यक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नेछ ।

(४) नगरपालिकाले दैनिक रूपमा कृषक तथा कृषि व्यवसायीहरुलाई कृषि शाखा, यस अन्तर्गतका कृषि उपशाखा र इकाईबाट कृषि सेवा प्रदान गर्नेछ ।

(५) प्राकृतिक प्रकोप तथा प्राकृतिक कारणले बाली नोक्सान भएमा नगरपालिकाले साना तथा गरीब कृषकहरुलाई राहत उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

११. **कृषिजन्य उत्पादन :** (१) कुनै कृषक, समुह, कृषि सहकारी र कम्पनीले कृषि व्यवसाय गर्न नगरपालिकामा दर्ता गर्नुपर्नेछ ।

(२) कृषि व्यवसाय दर्ता सम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

(३) कृषि व्यवसायीले उत्पादन गरेको कृषि वस्तु तोकिएको मापदण्ड अनुरूप हुनुपर्नेछ ।

(४) कृषि व्यवसायीले नगरपालिकाले सिफारिस गरेको कृषि जन्य उत्पादन गर्नुपर्नेछ ।

(५) नगरपालिकाले संघ, प्रदेश र स्थानीय तथा प्रदेश र स्थानीयको साभा अधिकार सूचिमा परेकोमा समन्वय गरी नगरपालिका क्षेत्रभित्र गर्न सकिने कृषि व्यवसायको सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(६) कृषि जन्य उत्पादन गर्दा मानव स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने जीवनाशक तथा किटनाशक एवं रासायनहरूको प्रयोग गर्नुहुँदैन ।

(६) नगरपालिकाले प्राङ्गारिक कृषि जन्य उत्पादनको लागि विशेष तालिम, प्रविधि र सुविधाहरू उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(७) नगरपालिकाले कृषि सहकारी र कृषि व्यवसायी सँगको सहकार्यमा वा आफैले कृषि स्रोत केन्द्रको स्थापना गर्न सक्नेछ ।

१२. साना सिंचाई: (१) नगरपालिकाले कृषि उत्पादनको लागि स्थानीय सिंचाईको श्रोत व्यवस्थापन गरी साना सिंचाईको प्रबन्ध र व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ ।

(२) भौगोलिक अवस्था र बाली उत्पादन लक्ष्यको आधारमा नगरपालिकाले त्यस क्षेत्रकोलागि सिंचाईको प्रविधि निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

(३) साना सिंचाई व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१३. बाली संरक्षण : (१) नगरपालिकाले बाली संरक्षण सम्बन्धी जैविक र स्थानीय तथा परम्परागत विधि तथा प्रविधिलाई विकास गर्न विभिन्न कार्यक्रम तथा योजना सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(२) बाली संरक्षणसँग सम्बन्धीत जीवनाशक तथा किटनाशक विषादीहरूको मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) बीउविजन, बिरुवाको क्वारेन्टाइन चेक गर्ने अधिकारीले परिक्षण गरी अनुमति दिएमा मात्र नगर भित्र पैठारी गर्न सकिनेछ ।

(४) क्वारेन्टाइन चेक सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

(५) जंगली जनावरबाट बाली संरक्षण सम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

१४. कृषि सामाग्रीको आपूर्ति र वितरण : (१) नगरपालिकामा दर्ता नभएको व्यक्ति, समुह, कृषि सहकारी वा कम्पनीले कृषि सामाग्रीको आपूर्ति, विक्री वितरण गर्न पाउनेछैन ।

(२) कृषि सामाग्रीको आपूर्ति र विक्रीवितरण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था एवं मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१५. कृषिजन्य उत्पादनको भण्डारण : कृषि जन्य उत्पादनको भण्डारण सम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

१६. **अनुगमन, नीरिक्षण, परीक्षण सम्बन्धी व्यवस्था :** (१) यस परिच्छेद बमोजिम सञ्चालन हुने कृषि जन्य उत्पादन सम्बन्धी व्यवसायको नगर कृषि व्यवसाय नियमन तथा प्रवर्धन समितिले वा समितिले खटाएको अधिकारी वा समितिले नियुक्त गरेको विज्ञले अनुगमन, नीरिक्षण, परीक्षण गर्न गराउन सक्नेछ ।

(२) प्राकृतिक प्रकोपको नियन्त्रण, खाद्य गुणस्तर नियन्त्रण, खाद्यान्य संरक्षण, र व्यवसाय प्रवर्द्धनको विषयमा नगरपालिकाले कृषि ज्ञान केन्द्र, प्रदेश, र संघीय सरकारको वा गैर सरकारी संघ संस्था तथा कुनै अनुसन्धान केन्द्रको सहयोग लिन सक्नेछ ।

परिच्छेद ४ कृषि बजार सम्बन्धी व्यवस्था

१७. **कृषि बजारको स्थापना:** (१) नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको कुनै पनि स्थानमा कृषि बजारको स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(२) कृषि सम्बन्धी सहकारी वा कृषि सम्बन्धी व्यवसायिक संस्थाले सम्बन्धित नगरपालिकाको अनुमति लिई कृषि बजारको स्थापना गर्न सक्नेछ ।

१८. **कृषि बजारको वर्गीकरण :**(१) यस ऐनको दफा १७ बमोजिम स्थापना हुने कृषि बजारको वर्गीकरण देहाय बमोजिमको हुनेछ :-

(क) कृषि भण्डारण तथा खरिद विक्री केन्द्र

(ख) थोक बजार,

(ग) खुद्रा बजार,

(घ) हाट-बजार,

(ङ) संकलन केन्द्र ।

(२) नगरपालिकाले पशुजन्य पदार्थको बजार र पशु हाट बजारको छुट्टै व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) र (२) बमोजिमको बजार सञ्चालन वापत लाग्ने शुल्क सभाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(४) बजार सञ्चालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

१९. **कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति:** (१) यस ऐनको दफा १७ बमोजिम स्थापना भएको कृषि बजारको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नको लागि कृषि बजार तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

(२) कृषि बजार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ५

नगर कृषि व्यवसाय नियमन तथा प्रवर्द्धन सम्बन्धी व्यवस्था

२०. नगर कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय नियमन तथा प्रवर्द्धन समिति: (१) कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रको समग्र गुणस्तरीय विकास तथा प्रवर्द्धन लगायतका कार्य गर्न कटहरिया नगरपालिकामा एक नगर कृषि व्यवसाय नियमन तथा प्रवर्द्धन समिति रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरू रहने छन् :-

(क) नगरपालिकाको प्रमुख	— अध्यक्ष
(ख) कृषि क्षेत्र हेर्ने कार्यपालिकाको सदस्य	— सदस्य
(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	— सदस्य
(घ) नगर खाद्य सुरक्षा समितिको संयोजक वा प्रमुख	— सदस्य
(ङ) नगर पशु चिकित्सक एक जना	— सदस्य
(च) समितिले मनोनयन गरेको व्यवसायिक किसानमध्ये एक जना	— सदस्य
(छ) नगर कृषि अधिकृत	— सदस्य सचिव

(३) समितिले सम्बन्धित क्षेत्रको विशेषज्ञ तथा अन्य व्यक्तिलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(४) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(५) समितिले यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न आवश्यकता अनुसार विभिन्न उप-समितिको गठन गर्न सक्नेछ ।

(६) समितिको सचिवालय नगरपालिकाको कृषि शाखामा रहनेछ ।

२१. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार : यस ऐनमा अन्यत्र व्यवस्था भएदेखि बाहेक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) नगरपालिकाको प्रशासनिक क्षेत्रमा कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय नियमन एवं प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने,
(ख) कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय नियमन एवं प्रवर्द्धन गर्न संघीय तथा प्रादेशिक निकायसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,

- (ग) कृषि तथा पशुपालन व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक कार्य गर्ने,
- (घ) कृषि तथा पशुपालन व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्ने सम्बन्धमा कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- (ङ) कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक पर्ने सीप, प्रविधि तथा अन्य आवश्यक विषयको उचित व्यवस्था गर्न प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरु गर्ने,
- (च) कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषको सञ्चालन गर्ने,
- (छ) कृषकहरुको खाद्य सम्प्रेषणको अधिकारको सम्मान, संरक्षण र परिपूर्ति गर्न नगर स्तरीय योजना निर्माण गरी कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।
- (ज) नगर कार्यपालिकाले तोकेका कार्यहरु गर्ने ।
- (झ) ऐन विपरित कार्य गर्नेलाई आवश्यक कारवाही गर्ने ।
- (ञ) तोकिए बमोजिमको अन्य आवश्यक कार्यगर्ने ।

२२. कृषि व्यवसायलाई सुविधा दिने:- (१) नगरपालिकाले कृषि व्यवसायका लागि देहाय बमोजिम छुट तथा सुविधा दिन सक्नेछ :-

- (क) स्थानीय कर, निकासी शुल्क
- (ख) कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धी प्रविधि प्रयोग र विस्तारमा अनुदान जस्तै हुवानी साधन, यान्त्रिक उपकरण आदि ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दिइने छुट तथा सुविधाहरु तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम दिइने सुविधाको अतिरिक्त अन्य सुविधा समितिको सिफारिसमा कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

२३. कृषि ऋण: (१) कुनै पनि बैंक वा वित्तीय संस्थाले सो संस्थाको नियम बमोजिम कृषि ऋण उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(२) प्रचलित नेपाल कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यस ऐन बमोजिमको व्यावसायिक कृषि करार सम्बन्धी सम्झौतालाई धितोको रूपमा स्वीकार गरी कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थाले उपदफा (१) बमोजिमको ऋण उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम उपलब्ध गराउने ऋणलाई सरकारको अति प्राथमिकताका क्षेत्रमा कर्जा लगानी गरेको सरह मानी सो वापत उक्त बैंक वा वित्तीय संस्थाले पाउने सुविधा समेत पाउन सक्नेछ ।

(४) कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थाले उपदफा (२) बमोजिम गरेको लगानी उठ्न नसक्ने भई अपलेखन गर्नुपर्ने भएमा सो अपलेखन गरेको वर्षको खुद करयोग्य आयबाट सो अङ्क बराबरको रकम घटाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद ६

कोषको स्थापना तथा सञ्चालन

२४. कोषको स्थापना : (१) कृषि व्यवसाय तथा पशुपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्नका लागि एक छुट्टै कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन कोषको स्थापना गरिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरू रहनेछन् :-

(क) संघीय तथा प्रादेशिक सरकारबाट प्राप्त रकम,

(ख) नगरपालिकाबाट प्राप्त रकम,

(ग) नेपाल सरकारबाट विदेशी सरकार, अन्तराष्ट्रिय संघ संस्थासँग सम्झौता गरी स्थानीय तहमा विनियोजित रकमवापत प्राप्त रकम

(घ) अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(३) उपदफा (१) को खण्ड (ग) बमोजिमको रकम प्राप्त गर्नु अघि संघीय अर्थ मन्त्रालयको स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

२५. कोषको सञ्चालन : (१) नगरपालिकाको नीति, कानून तथा निर्देशन बमोजिम कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्नका लागि कोषको रकम खर्चगरिनेछ ।

(२) कोषको सचिवालय नगरपालिका अन्तर्गतको कृषि शाखामा रहनेछ ।

२६. कोषको सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) समितिको तर्फबाट गरिने सम्पूर्ण खर्च दफा २४ बमोजिमको कोषबाट तोकिए बमोजिम व्यहोरिनेछ ।

(२) समितिको कोषमा रहेको रकम समितिले प्रचलित कानून बमोजिम कुनै बैंकमा खाता खोली जम्मा गर्नेछ ।

(३) कोषको खाता सञ्चालन तथा कोषको सञ्चालन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२७. लेखा र लेखापरीक्षण (१) कोषको आय व्ययको लेखा प्रचलित कानून बमोजिम राख्नु पर्नेछ ।

(२) कोषको लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।

परिच्छेद ७

व्यवसायिक कृषि करार (लिज)

२८. व्यवसायिक कृषि करार गर्न सकिने : (१) यस ऐन बमोजिम कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्न दुई वा दुई भन्दा बढी पक्षबीच व्यवसायिक कृषि करार गर्न सकिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम करार गर्दा प्रचलित नेपाल कानूनको अधिनमा रही पक्षहरूको आपसी सहमतिमा विद्युतीय प्रणालीको माध्यमबाट समेत करार सम्झौता गर्न सकिनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको करार गर्दा अपनाउनु पर्ने प्रक्रिया तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२९. **जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सकिने:** कुनै व्यक्ति, संस्था वा निकायले कृषि व्यवसाय गर्ने प्रयोजनका लागि व्यक्ति, कृषि फार्म वा व्यवसायी, कृषक समूह वा त्यस्ता कृषक समूह मिलेर बनेको समिति, सहकारीलाई जग्गा तथा भौतिक सम्पत्ति करार गरी उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

३०. **जग्गा तथा भौतिक साधन माग गर्न सक्ने:** (१) कुनै कृषक वा कृषि व्यवसायीले व्यावसायिक रूपमा कृषि सम्बन्धी कार्य गर्नको लागि प्रचलित कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी करार बमोजिम जग्गा तथा भौतिक साधन प्राप्त गर्न दफा २९ बमोजिमका व्यक्ति वा निकायसँग माग गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम जग्गा तथा भौतिक साधन माग भई आएमा निश्चित अवधि तोकिएको प्रचलित कानून बमोजिम सम्बन्धित निकायले करारमा जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(३) जग्गा तथा भौतिक साधन उपलब्ध गराउने सम्बन्धी प्रक्रिया तथा अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(४) खेती नगरी लगातार २ वर्षसम्म बाँझो रहेको कृषियोग्य जमिन नेपाल सरकारले तोकिए बमोजिम कृषि प्रयोजनका लागि प्रयोगमा ल्याउन सक्नेछ ।

(५) नगरपालिकाको प्रशासनीक क्षेत्र भित्र प्रयोगमा नरहेको कृषियोग्य सार्वजनिक जग्गा, सरकारी जग्गा, नदी वा खोलाको वगर जमिन, ताल, पोखरी, बाँझो रहेको कृषि योग्य अन्य प्रकारका जग्गाहरू नगरपालिकाले निश्चित समयवाधि र उद्देश्यमुलक कृषि उत्पादनका निमित्त कुनै कृषक वा कृषक समूह वा कृषि सहकारी वा उद्योगलाई प्रचलित कानूनको सिमाभित्र रही कृषि फारम संचालन वा कृषि उत्पादनको लागि करारमा दिन सक्नेछ ।

३१. **स्वामित्व हस्तान्तरण नहुने:** यस ऐनको दफा २९ बमोजिम कुनै जग्गा वा भौतिक साधन उपलब्ध गराएको अवस्थामा करार गरेको वा लिजमा लिएको कारणले मात्र जग्गा वा भौतिक साधनमा करारका पक्षको स्वामित्व हस्तान्तरण हुने छैन ।

३२. **पुनःकरार गर्न नहुने :** यस ऐन बमोजिम करार गर्ने पक्षले दोश्रो पक्षको सहमती नलिइ सोही विषयमा तेस्रो पक्षसँग पुनः करार गर्न पाउने छैन ।

३३. **व्यवसायिक कृषि करारका विषयवस्तुहरू :** (१) यस ऐन बमोजिम कृषि करार गर्दा करारको विषयवस्तु अनुसूची- १ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

(२) यस ऐनको प्रतिकूल नहुने गरी पक्षहरूको सहमतिमा उपदफा (१) मा उल्लेखित विषय बाहेकका अन्य उपयुक्त विषयवस्तुहरू समेत व्यवसायिक कृषि करारमा समावेश गर्न सकिनेछ ।

३४. व्यवसायिक कृषि करारका पक्षहरूको दायित्व : (१) यस ऐनको दफा २९ वा ३० बमोजिम कृषि व्यवसाय सञ्चालन गर्न लिएको जग्गा तथा भौतिक साधनमा पक्षहरूको दायित्व यस ऐनमा उल्लेख भएको अतिरिक्त अन्य दायित्व करारमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(२) कृषि वस्तुको परिमाण वा क्षेत्र तोकी गरिने व्यवसायमा पक्षहरूको दायित्व पक्षहरू बीच करार भएकोमा यस ऐनमा उल्लेख भएको अतिरिक्त अन्य कुराहरू करारमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

(३) व्यवसायिक कृषि करार गर्ने पक्षहरूले कृषि करार प्रयोजनको लागि कृषि उत्पादन सामग्री, प्रविधि र ऋण वा अन्य सहायता आफै वा वित्तीय संस्थाहरू मार्फत तोकिएका शर्तहरूको आधारमा उपलब्ध गराउने गरी आ-आफ्नो दायित्व निर्धारण गर्न सक्नेछन् ।

(४) व्यवसायिक कृषि करार गर्ने पक्षहरूले प्रचलित कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी गर्नु पर्नेछ ।

३५. करार पूरा गर्नु पर्ने समय र तरिका: (१) करारमा करार पूरा गर्ने समय र तरिका उल्लेख भएकोमा उल्लिखित समयभित्र र उल्लिखित तरिका बमोजिम करार पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(२) करार बमोजिमको काम गर्न करारमा कुनै समय वा तरिका तोकिएको रहनेछ तर सो काम कुनै खास समयमा वा कुनै खास तरिकाले मात्र गर्न सकिने रहेछ भने सोही समयमा सोही तरिका बमोजिम गर्ने गरी करार भएको मानिनेछ ।

(३) उपदफा (२) मा लेखिएको अवस्थामा बाहेक करारमा करार पूरा गर्ने समय र तरिका उल्लेख नभएमा उचित समयभित्र उपयुक्त तरिका अपनाई पूरा गर्नु पर्नेछ ।

३६. करार पूरा गर्ने स्थान: (१) करार बमोजिम काम पूरा गर्न कुनै निश्चित स्थान तोकिएको रहेछ भने सो काम सोही स्थानमा पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(२) करार बमोजिम कुनै एक पक्षले अर्को पक्षलाई कुनै मालसामान दिने वा बुझाउने स्थान करारमा तोकिएको रहेछ भने सोही स्थानमा नै दिनु वा बुझाउनु पर्नेछ ।

(३) करार बमोजिम काम गर्ने निश्चित स्थान नतोकिएको तर सो काम कुनै खास स्थानमा मात्र गर्न सकिने वा चलन व्यवहार वा सो कामको प्रकृति अनुसार कुनै खास स्थानमा मात्र गर्नु पर्ने किसिमको रहेछ भने सो काम सोही स्थानमा गर्ने गरी करार भएको मानिनेछ ।

(४) उपदफा (२) र (३) मा लेखिए देखि बाहेक अन्य अवस्थामा करार बमोजिम काम गर्ने स्थान करारमा उल्लेख भएको रहेनछ भने करार बमोजिम काम गर्ने पक्षले अर्को

पक्षलाई मनासिब माफिकको स्थान तोकिदिन सूचना गर्नु पर्नेछ, र अर्को पक्षले पनि सो काम गर्न मनासिब माफिकको स्थान तोकिदिनु पर्नेछ ।

३७. **करार पूरा गर्नु नपर्ने अवस्था:** देहायका अवस्थामा करार बमोजिम काम गर्न आवश्यक पर्ने छैन ।

- (क) करारको एक पक्षले अर्को पक्षलाई करार बमोजिमको दायित्व पूरा गर्नु नपर्ने गरी छुट दिएमा,
- (ख) बदर गराउन सकिने करार बदर गराउन पाउने पक्षले बदर गराएमा,
- (ग) अर्को पक्षले करार उल्लंघन गरेको कारणबाट करारको परिपालना हुने नसक्ने भएमा,
- (घ) यस ऐनको कुनै व्यवस्था बमोजिम करार बमोजिमको काम गर्नु नपर्ने भएमा,
- (ङ) करार गर्दाको परिस्थितीमा आधारभूत परिवर्तन भै करारको परिपालना गर्न सम्भव नभएमा ।

३८. **करार दर्ता गर्नु पर्ने :** (१) यस ऐन अन्तर्गत सम्पन्न गरिएका करारहरू सम्भौता भएको मितिले पैंतिस दिनभित्र नगरपालिकामा दर्ता गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम करार दर्ता गर्दा तोकिए बमोजिमको दस्तुर लाग्नेछ ।

(३) दर्ता नगरिएको करारको आधारमा नेपाल सरकार वा अन्य निकायले दिने सुविधा वा सहूलियत दिने प्रयोजनको लागि मान्यता प्राप्त गर्ने छैन ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम भएको करारको आधिकारिक प्रति नगरपालिकाको तोकिएको अधिकारीले अनिवार्य रूपले राख्नु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (१) बमोजिमको करारदर्ता गर्न दुवै पक्षहरू स्वयम् वा उनीहरूको कानून बमोजिमको प्रतिनिधि उपस्थित हुनु पर्नेछ ।

(६) नगरपालिकाले कुनै व्यवसायी वा कृषकले कृषि करार दर्ता गर्न ल्याएकोमा दर्ता गर्ने अधिकारीले यस ऐन बमोजिम उल्लेख हुनुपर्ने कुनै कुरा उल्लेख नभएको वा अनुचित प्रावधान उल्लेख भएकोमा सो परिमार्जन गरेर मात्र दर्ता गर्न आदेश दिन सक्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम दिइएको आदेश करारका पक्षहरूले पालन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ८

विशेष कृषि तथा पशुपालन क्षेत्र सम्बन्धी व्यवस्था

३९. **विशेष कृषि क्षेत्र सम्बन्धी व्यवस्था :** (१) नगरपालिका सिमाभित्रका कृषि योग्य जमीनहरूको भौगोलिक बनोट, उर्वरताको आधारमा र कम लागतमा अधिक कृषिजन्य उत्पादन हुने सम्भाव्यताको आधारमा कार्यपालिकाले विशेष कृषि उत्पादन क्षेत्र निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको विशेष कृषि क्षेत्र घोषणा गर्ने आधार देहाय बमोजिमको हुनेछ :

- (क) भौगोलिक बनोट, पर्यावरणीय ताथ वातावरणीय अवस्था
- (ख) कृषि सडकको व्यवस्था
- (ग) सिंचाईको व्यवस्था
- (घ) प्राविधिक व्यवस्थापन
- (ङ) विषय विज्ञको उपलब्धता वा त्यसको सम्भाव्यता
- (च) कृषि यान्त्रिकरणको अवस्था
- (छ) परम्परागत व्यवसायीक संस्कृति
- (ज) कृषकहरुको व्यवसायीक ज्ञानको अवस्था
- (झ) निकासी पैठारीको सहजताको अवस्था
- (ञ) कृषि उपज संकलन, संरक्षण र भण्डारण सेवाको उपलब्धता वा सम्भाव्यता

४०. विशेष कृषि क्षेत्र घोषित भएकोमा व्यवसायीक कृषि करार: (१) नगर कार्यपालिकाले विशेष कृषि क्षेत्र घोषणा गरिसकेकोमा व्यवसायीक कृषि कार्यको लागि जग्गा उपलब्ध गर्न गराउन करार गर्दा जुन कृषि उत्पादनको क्षेत्र तोकिएको छ, सोही कृषि उत्पादन वा सो उत्पादनसँग सम्बन्धित व्यवसायीक कृषिको लागि मात्र करार गर्नुपर्छ ।

४१. विशेष पशुपालन क्षेत्र सम्बन्धी व्यवस्था : (१) नगरपालिका सिमाभित्रका पशुपालन योग्य जमिनहरुको भौगोलिक बनोट, सुविधाको आधारमा र कम लागतमा अधिक पशुजन्य उत्पादन हुने सम्भाव्यताको आधारमा कार्यपालिकाले विशेष पशुजन्य उत्पादन क्षेत्र निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको विशेष पशुपालन क्षेत्र घोषणा गर्ने आधार देहाय बमोजिमको हुनेछ :

- (क) भौगोलिक बनोटको अवस्था
- (ख) सडकको निकटता
- (ग) प्राविधिक व्यवस्थापन
- (घ) पशु चिकित्सकको उपलब्धता वा त्यसको सम्भाव्यता
- (ङ) परम्परागत व्यवसायीक संस्कृति
- (च) कृषकहरुको पशुपालनको व्यवसायीक ज्ञानको अवस्था

(छ) पशुजन्य पदार्थ संकलन, संरक्षण, प्रसोधन, भण्डारण सेवाको उपलब्धता वा सम्भाव्यता

(ज) निकासी पैठारीको सहजताको अवस्था

४२. विशेष पशुपालन क्षेत्र घोषित भएकोमा व्यवसायिक करार : (१) नगर कार्यपालिकाले विशेष पशुपालन क्षेत्र घोषणा गरिसकेकोमा व्यवसायिक पशुपालन कार्यको लागि जग्गा, भौतिक संरचना उपलब्ध गर्न गराउन करार गर्दा जुन पशु जन्य उत्पादनको क्षेत्र तोकिएको छ, सोही पशुजन्य उत्पादन वा सो उत्पादनसँग सम्बन्धित व्यवसायिक पशुपालन वा पशुजन्य उत्पादनको लागि मात्र करार गर्नुपर्छ ।

परिच्छेद ९ विवाद समाधान

४३. विवादको समाधान: (१) यस ऐन अन्तर्गत गरिएका कृषि करारको कार्यान्वयनको सम्बन्धमा कुनै विवाद उत्पन्न भएमा पक्षहरूले आपसी वार्ताबाट त्यस्ता विवादहरू समाधान गर्न सक्नेछन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम वार्ताबाट विवाद समाधान हुन नसकेमा पक्षहरूले प्रचलित कानून बमोजिम स्थानीय न्यायिक समितिमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा स्थानीय न्यायिक समितिले पैंतिस दिन भित्र मेलमिलापको माध्यमबाट विवादको टुङ्गो लगाउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम भएको विवादको टुङ्गो उपर चित्त नवुभ्नेपक्षले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम ३५ दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

(५) उपदफा (३) बमोजिम मेलमिलापबाट विवाद समाधान हुन नसकेमा पक्षहरूले प्रचलित कानून बमोजिम मध्यस्थता सम्बन्धी कारवाही अगाडी बढाउन समेत सक्नेछन् ।

(६) मध्यस्थता सम्बन्धी कारवाही अगाडी बढाउँदा मध्यस्थकर्ताको नाम करारमा नै उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम हुनेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम करारमा नाम उल्लेख नभएकोमा पक्षहरूका प्रतिनिधि, स्थानीय तहका प्रतिनिधि वा स्थानीय तहबाट तोकिएका विषय विज्ञ वा मेलमिलापकर्ता सहितको मध्यस्थता समितिको गठन गरिनेछ ।

(८) उपदफा (७) बमोजिम मध्यस्थता चयनको लागि दुवै पक्षहरूबाट अनुरोध भई आएमा सम्बन्धित व्यक्ति वा कार्यालयले अनिवार्य रूपमा सात दिनभित्रमा लिखित सहमति वा असहमति दिनु पर्नेछ ।

(९) मध्यस्थता समितिले उजुरी परेको सात दिनभित्र वार्ताद्वारा विवादको समाधान गर्नु पर्नेछ ।

(१०) उपदफा (९) बमोजिम विवाद समाधान हुन नसकेमा सम्बन्धित पक्षलाई उजुरी उपर सात दिनको म्याद दिई प्रतिवाद गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।

(११) उपदफा (१०) बमोजिमको समयावधिभित्र सम्बन्धित पक्षले प्रतिवाद गरी वा नगरी बसेमा सो व्यहोरा उल्लेख गरी मध्यस्थता समितिले थप सात दिनभित्रमा आफ्नो निर्णय दिनु पर्नेछ ।

(१२) उपदफा (११) बमोजिम मध्यस्थता समितिद्वारा गरिएको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

(१३) यस ऐन बमोजिम मध्यस्थता समितिद्वारा गरिएको निर्णय उपर चित्त नबुझ्ने पक्षले मध्यस्थता ऐन, २०५५ को म्यादभित्रै सम्बन्धित उच्च अदालतमा निवेदन दिन सक्नेछ ।

(१४) मध्यस्थता समितिको अन्य कार्यविधि करारमा उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम र अन्यका हकमा मध्यस्थता समितिले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(१५) मध्यस्थकर्ताले पारिश्रमिक र सुविधा पक्षहरूबाट लिन सक्नेछन् ।

४४. म्याद सम्बन्धमा: यस ऐन बमोजिमको विवादमा पक्षको काबु बाहिरको परिस्थिति परी यस ऐनको दफा ४३ को उपदफा (१०) बमोजिमको म्याद गुज्रन गएमा एक पटकलाई बढीमा पन्ध्र दिन म्याद थाम्न पाउनेछ ।

४५. मध्यस्थता समितिको निर्णयको कार्यान्वयन: (१) मध्यस्थता समितिको निर्णय भएको सात दिनभित्रमा पक्षहरूले निर्णय कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै पक्षले तोकिएको समयमा निर्णयको कार्यान्वयन नगरेमा त्यस्तो निर्णयको कार्यान्वयनमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय र अन्य निकायको सहयोग लिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको कार्यालयले निर्णय कार्यान्वयन गर्ने सिलशिलामा सम्बन्धित पक्षको सम्पत्ति वा कारोबार रोक्का राख्न, त्यस्तो सम्पत्ति वा कारोबार रोक्का राखेकोमा फुकुवा गर्न लेखि पठाउन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम रोक्का वा फुकुवा गरिदिन अनुरोध भई आएमा सम्बन्धित मालपोत कार्यालय, बैंक वा वित्तीय संस्थाले त्यस्तो सम्पत्ति वा कारोबारको रोक्का वा फुकुवा गर्नु पर्नेछ ।

(५) मध्यस्थता सम्बन्धी विषयमा यस ऐनमा उल्लेखित विषयका हकमा यसै ऐन बमोजिम र अन्य विषयका हकमा मध्यस्थता ऐन, २०५५ बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद १०

विविध

४६. **व्यवसाय दर्ता गर्नु पर्ने:** (१) करार गरी कृषि तथा पशु जन्य उत्पादन व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाहने कृषक, कृषक समुह, कृषि फार्म वा एजेण्ट, सहकारी वा कम्पनी लगायतले दर्ता नगरी व्यवसाय सञ्चालन गर्नु हुदैन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको व्यवसायको दर्ता प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले गर्नेछ । निजले अधिकृतस्तरको कुनै कर्मचारीलाई आवश्यकता अनुसार यस्तो व्यवसाय वा व्यवसाय करार दर्ता गर्ने अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

(३) व्यवसाय दर्ता, व्यवसाय करार दर्ता दस्तुर, इजाजत दस्तुर, सिफारिस दस्तुर, प्रमाणिकरण दस्तुर, अनुमति दस्तुर तथा सेवा दस्तुर लगायतका व्यवस्था कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

४७. **क्षतिपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) करार कार्यान्वयनको सन्दर्भमा कुनै पक्षका काम कारवाहीबाट अर्को पक्षलाई क्षति पुग्न गएमा करारमा नै क्षतिपूर्तिको मात्रा तोकिएकोमा सोही बमोजिम र नतोकिएको हकमा सम्भौताको प्रकृति, स्थलगत निरीक्षण, स्थानीय सर्जमिन, विशेषज्ञको राय, प्रचलित दरभाउ समेत बुझी सोको आधारमा मर्का पर्ने पक्षलाई मध्यस्थता समितिले क्षतिपूर्ति भराइदिने निर्णय गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि पक्षको काबु बाहिरको परिस्थितिले गर्दा करारको यथावत् परिपालना हुन नसकेको अवस्थामा यस ऐन बमोजिमको दायित्व तिर्नु व्यहोर्नु पर्ने छैन । तर करार गर्दाको अवस्थामा पक्षबीच कुनै लेनदेन भएको रहेछ भने अवस्था हेरी मर्का पर्ने पक्षलाई लेनदेनको सामान, वस्तु वा नगद फिर्ता दिनु पर्नेछ ।

४८. **कारवाही चलाउने तथा दण्ड सजाय गर्ने अधिकारी:** (१) यस ऐन बमोजिम दण्ड सजाय गर्ने वा क्षतिपूर्ति भराउने अधिकार स्थानीय न्यायिक समितिलाई हुनेछ ।

(२) यस ऐन बमोजिम कारवाही तथा सजाय हुने मुद्दा अनुसन्धान तथा तहकिकात गर्ने अधिकारीले सम्बन्धित जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयको परामर्श तथा सहयोग लिन सक्नेछ ।

४९. **दण्ड सजाय :** (१) कसैले यस ऐनको देहाय बमोजिम कसूर गरेमा देहाय बमोजिमको सजाय हुनेछ:

(क) दफा ३ को उपदफा (८) बमोजिम कसूर गर्नेलाई पहिलो पटक पशुको वर्ग हेरी एक हजार देखि दश हजार रुपैयाँ सम्म र पटक पटक कसूर गर्नेलाई दोब्बर जरिवाना,

(ख) सिफारिस गरेको भन्दा बाहेकको र मापदण्ड विपरितको कृषि उत्पादन सामाग्री तथा पशुजन्य उत्पादन सामाग्री पैठारी, विक्रीवितरण गर्ने

व्यवसायीलाई बीस हजार देखि चालिस हजार सम्म जरिवाना, सामाग्री जफत गर्ने र सो सामाग्रीको कारण कसैलाई हानी पुगेकोमा क्षतिपूर्ति भराउने,

- (ग) दफा १७ र १८ विपरित कृषि बजार स्थापना र सञ्चालन गरेमा दश हजार देखि पचास हजार रूपैयाँ सम्म,
- (घ) मनासिव कारण वेगर दफा ४६ को उपदफा (२) को कार्य नगरेमा वा गर्न इन्कार गरेमा त्यस्तो कार्यालयको मुख्य भई कार्य गर्ने अधिकारी वा त्यस्तो कार्य कुनै अधिकारीलाई प्रत्यायोजन गरिएकोमा त्यस्तो जिम्मेवारी प्राप्त अधिकारीलाई दश हजार देखि पच्चिस हजार रूपैयाँ सम्म,
- (ङ) दफा ४७ बमोजिम क्षतिपूर्ति भर्ने आदेश दिएकोमा लापरवाही पूर्वक त्यस्तो क्षतिपूर्ति नदिएमा त्यस्तो अटेर गर्नेलाई पच्चिस हजार देखि पचास हजार रूपैयाँ सम्म ।
- (च) यस ऐन बमोजिम दर्ता गर्नुपर्ने, जाँच वा परीक्षण गराउनु पर्ने, इजाजत लिनु पर्ने, प्रमाणीकरण गराउनु पर्नेमा नगरी व्यवसाय संचालन गरेमा नगरपालिकाबाट व्यवसायको लागि दिइने सेवा सुविधाबाट वञ्चित गरिनेछ । कसूरको गाम्भीर्यता हेरी एक हजार देखि पच्चिस हजार सम्म जरिवाना गरीनेछ ।
- (छ) कसैको नियन्त्रण वा स्वामित्वमा रहेको पशुले अरु कसैको जीउ, ज्यानमा आघात पुऱ्याएमा वा ज्यान लिएमा सम्बन्धीत व्यक्ति वा व्यवसायीले प्रचलित कानून बमोजिमको दण्ड, जरिवाना, उपाचार, क्षतिपूर्ति व्यहोर्नुपर्नेछ ।
- (ज) यस ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली, मापदण्ड, निर्देशिका विपरित कसैले कुनै कार्य गरी त्यसबाट कसैको हानीनोक्सानी भएको रहेछ भने त्यस्तो हानी नोक्सानी निजबाट नै भराईनेछ ।

(२) यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली, निर्देशिका तथा मापदण्डमा व्यवस्था गरिएको दण्ड सजायको व्यवस्था समेतलाई उपदफा (१) को खण्डहरुमा उल्लेखित व्यवस्था सरह मानिनेछ ।

५०. **पुनरावेदन:** यस ऐनको दफा ४९ बमोजिम दिएको सजायमा चित्त नबुझ्ने पक्षले पैतीस दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।

५१. **बीमा सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) यस ऐन बमोजिम करार गरी गरिएको कृषि उपजको उत्पादनको सम्भौताको आधारमा विमा समितिले तोकेको प्रकृया पुरा गरी त्यस्तो बीमा कार्य गर्न अख्तियार पाएको विमा कम्पनीले विमा गर्नेछ ।

(२) बीमा गर्ने प्रक्रियाका सम्बन्धमा बीमा समितिले समय समयमा निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(३) यस ऐन बमोजिम गरिने व्यावसायिक कृषि करार सम्बन्धित निकायमा दर्ता हुनासाथ सोही मितिबाट लागू हुने गरी सम्बन्धित वीमा कम्पनीले वीमा गर्न सक्नेछ ।

(४) कुनै वीमा कम्पनीले व्यावसायिक कृषि करारको विमा गर्दा तिर्नु परेको क्षतिको अङ्क बराबर आफ्नो खुद कर योग्य आयबाट घटाउन पाउनेछ ।

५२. **कृषि सूचनाको प्रवाह :** (१) कृषि तथा पशुपालन सम्बन्धि सूचना, प्रविधिको प्रसारण, प्रकाशन स्थानीय संचार माध्यमबाट गरिनेछ ।

(२) मौसमको पूर्वानुमान, हुनसक्ने प्रकृतिक प्रकोप, महामारी रोग र बजार सम्बन्धि सूचना र पूर्व सावधानीका उपायहरूको बारेमा नियमितरूपमा स्थानीय एफ.एम. रेडियो तथा अन्य सञ्चारका माध्यमबाट प्रसारण गरिनेछ ।

५३. **मानव स्रोत साधनको व्यवस्थापन :** यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि नगरपालिका आफैले र संघ तथा प्रदेश सरकारसँगको समन्वयमा आवश्यक मानवीय स्रोत साधनको व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ ।

५४. **कृषिजन्य वस्तु तथा पशुजन्य पदार्थको न्यूनतम मूल्य:** नगरपालिका क्षेत्रभित्र उत्पादन हुने कृषिजन्य वस्तु तथा पशुजन्य पदार्थको न्यूनतम मूल्य नगर कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

५५. **प्रचलित कानून बमोजिम हुने:** यस ऐनमा लेखिएको विषयमा यसै ऐन बमोजिम र अन्य विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

५६. **वौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण गर्नु पर्ने:** यस ऐन बमोजिम कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्दा वा व्यावसायिक कृषि करार गर्दा वौद्धिक सम्पत्ति, भौगोलिक परिचय तथा कृषक अधिकार समेतको संरक्षण हुने गरी गर्नु पर्नेछ ।

५७. **नियम बनाउन सक्ने:** यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कार्यपालिकाले आवश्यक नियम, निर्देशिका वा कार्यविधि बनाउन सक्नेछ ।

५८. **बचाऊ:** यस ऐनको उद्देश्य तथा विषयक्षेत्रमा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम यस अधि भएका कार्यहरू यसै ऐन बमोजिम भएको मानिनेछ ।

अनुसूची -१

दफा ३३ सँग सम्बन्धित

- (क) करारकालागि योग्यता पुगेका पक्षहरू
- (ख) करारको प्रस्ताव
- (ग) स्वीकृति
- (घ) प्रतिफल र फलोपभोग सम्बन्धी भए सो कुरा
- (ङ) करार खेतीको क्षेत्र,
- (च) जग्गा र भौतिक साधन,
- (छ) वस्तुको विवरण, मात्रा,
- (ज) गुणस्तर,
- (झ) सम्झौताको अवधि,
- (ञ) उत्पादन गरिने वस्तुको खरिद/बिक्री मूल्य,
- (ट) भुक्तानीको प्रक्रिया,
- (ठ) ढुवानीको दायित्व,
- (ड) उत्पादन प्रक्रिया,
- (ढ) अनुगमनका पक्षहरू,
- (ण) काबु बाहिरको परिस्थितिबाट उत्पादनमा पर्न सक्ने असर र त्यसको दायित्व,
- (त) गुणस्तर निर्धारणका आधारहरू,
- (थ) पक्षहरूले एक अर्कोलाई उपलब्ध गराउने सेवा तथा सुविधा,
- (द) कृषि उपजको मूल्य निर्धारण सम्बन्धी व्यवस्था ।
- (ध) करारको पालनामा विवाद भएमा अपनाइने समाधानका उपाय जस्तै मेलमिलाप तथा मध्यस्थता लगायतका विषय वस्तुहरू आदि ।

आज्ञाले,
मनोज कुमार रजक
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत